

DOI: 10.4467/2391-890XPAH.24.012.21074

Piotr Wróblewski
(Archiwum Państwowe w Poznaniu)
mgr, pwroblewski@poznan.ap.gov.pl
ORCID iD: 0009-0000-9628-0569

Akta Państwowego Biura Notarialnego w Poznaniu w zasobie Archiwum Państwowego w Poznaniu

Tytułowe zagadnienie, choć związane z materiałami nieistniejącego już urzędu, jest dotąd pomijane w literaturze przedmiotu. Celem niniejszego artykułu jest zaznajomienie czytelnika, tym samym potencjalnego użytkownika, ze specyfiką zachowanych materiałów oraz metodami korzystania z akt PBN w Poznaniu, zarówno w celach naukowych, jak i prywatnych, podjętych prowadzonymi czynnościami prawno-administracyjnymi. W tym przypadku to właśnie zachowane akta stanowią podstawową bazę źródłową. Ponadto tekst bazuje na aktach prawnych regulujących działalność państwowych biur notarialnych oraz doświadczeniach własnych w codziennej pracy z aktami tego zespołu.

Państwowe biura notarialne powołane na mocy Ustawy *Prawo o notariacie* z 25 maja 1951 r. zastąpiły działające wcześniej prywatne kancelarie notarialne, tworząc instytucje państwowe podlegające przepisom o państwowej służbie cywilnej¹. Biura, ich kierownicy, a także notariusze mianowani byli przez ministra sprawiedliwości, który sprawował nad nimi bezpośredni nadzór². Ustawa określała zakres obowiązków pracowników państwowych notariatów, do których należało m.in. sporządzanie aktów notarialnych i poświadczeń, wypisów, odpisów, wyciągów, doręczanie oświadczeń, przyjmowanie dokumentów na przechowanie oraz inne czynności przewidziane lub zlecone przez prawo. Wytwarzane akty notarialne miały na celu potwierdzenie

---

¹ Ustawa z dnia 25 maja 1951 r. *Prawo o notariacie* (Dz.U. 1951 nr 36 poz. 276).

² Tamże, art. 4 i 7.

dokonanej czynności prawnej, gdy wolę taką wyrażały strony bądź gdy wymagały tego przepisy prawa, a ich strukturę określała wspomniana Ustawa. Notariusz niezmiennie wykonywał zawód zaufania publicznego, w związku z czym za wszelkie uchybienia w trybie wykonywanych obowiązków ponosił (niezależnie od odpowiedzialności karnej lub cywilnej) odpowiedzialność dyscyplinarną lub porządkową. Dotyczyło to przede wszystkim zakazu dokonywania czynności notarialnych dotyczących krewnych notariusza, jak i jego samego³. Do ważniejszych aktów prawnych regulujących działalność państwowych biur notarialnych należy Ustawa z 16 listopada 1964 r. o przekazaniu państwowym biur notarialnym prowadzenia ksiąg wieczystych, co stanowiło pewne rozszerzenie kompetencji. Warto w tym miejscu odnotować, że poza notariuszem uprawnionym do prowadzenia ksiąg minister sprawiedliwości mógł oddelegować do tej czynności sędziego⁴. Istotne zmiany wprowadzała także Ustawa *Prawo o notariacie* z 24 maja 1989 r., która weszła w życie 1 lipca tegoż roku. Od tego czasu obok państwowych biur notarialnych funkcjonować mogły indywidualne kancelarie notarialne. W obu wypadkach zwierzchnie funkcje nadzorcze pełnił minister sprawiedliwości, jednak bezpośredni nadzór sprawowali prezesi sądów wojewódzkich działających na właściwym obszarze⁵. Czynności notarialne dokonywane w ramach indywidualnych biur pokrywały się z tymi, które obowiązywały w państwowych biurach notarialnych z wyjątkiem przechowywania dokumentów⁶. W wyniku zmian ustrojowych, na mocy Ustawy z 14 lutego 1991 r. *Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o notariacie oraz o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego i ustawy o księgach wieczystych*, minister sprawiedliwości zniósł państwowe biura notarialne, a ich miejsce w całości zajęły indywidualne kancelarie prawne⁷. W ciągu dwóch lat likwidacji uległa cała sieć państwowych biur notarialnych licząca od kilku do ponad dwudziestu oddziałów na województwo⁸. Ostatni akt notarialny sporządzony przez Państwowe Biuro Notarialne w Poznaniu datowany jest na 30 grudnia 1991 r.⁹

³ Tamże, art. 19, 20, 23.

⁴ Ustawa z dnia 16 listopada 1964 r. O przekazaniu państwowym biur notarialnym prowadzenia ksiąg wieczystych (Dz.U. 1964 nr 41 poz. 278).

⁵ Ustawa z dnia 24 maja 1989 r. *Prawo o notariacie* (Dz.U. 1989 nr 33 poz. 176).

⁶ Tamże, art. 49.

⁷ Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. *Przepisy wprowadzające ustawę Prawo o notariacie oraz o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego i ustawy o księgach wieczystych* (Dz.U. 1991 nr 22 poz. 92).

⁸ Według podziału administracyjnego z lat 1975-1998.

⁹ Archiwum Państwowe w Poznaniu (dalej: APP), zespół *Państwowe Biuro Notarialne w Poznaniu*, sygn. 1533.

Akty notarialne wytwarzane przed powołaniem Państwowego Biura Notarialnego w Poznaniu oraz po jego zniesieniu

Działalność Państwowego Biura Notarialnego w Poznaniu należy umieścić w nieco szerszym kontekście chronologicznym. Przed powołaniem państwowych notariatów na terenie Poznania działały liczne prywatne kancelarie notarialne. W zasobie Archiwum Państwowego w Poznaniu przechowywanych jest ponad 70 zespołów aktowych, z których najstarsze zawierają materiały wytworzone jeszcze w latach 20. XIX w. Ostatnie kancelarie prywatne, których akta przechowywane są w archiwum, działały do 1951 r. włącznie, jeszcze na podstawie przepisów z roku 1933¹⁰. Niektóre z tych zespołów obejmują pojedyncze jednostki aktowe¹¹, a najliczniej zachowane – nawet ponad 200¹². Różnice te wynikają z zakresu lat prowadzonej działalności, ale prawdopodobnie też z powodu rozproszenia i zniszczeń wojennych. Zachowało się też kilka zespołów notariuszy poznańskich z okresu okupacji niemieckiej. W tym czasie polscy notariusze nie mogli prowadzić działalności, a Polacy korzystali z takich usług¹³. Kluczem do prowadzenia poszukiwań jest więc w pierwszej kolejności ustalenie nazwiska notariusza, który prowadził kancelarię. Korzystając z wyszukiwarki na portalu *Szukaj w Archiwach*¹⁴, należy wpisać frazę „Akta Notariusza [imię i nazwisko] w Poznaniu” i (w wypadku pojawienia się wyników) wstępnie zweryfikować zawartość zespołu. W ostatnim czasie w internetowej bazie *Skanoteka* zaczęto zamieszczać skany poznańskich notariatów¹⁵, co umożliwi prowadzenie kwerend w zaciszu domowym. Ewentualnym problemem badacza może być wspomniany stan zachowania tych materiałów. Wiele z zespołów, szczególnie zawierających akta wytworzone przed wybuchem II wojny światowej, posiada wyłącznie akty notarialne bez pomocy kancelaryjnych¹⁶ bądź skorowidze zachowane tylko dla części roczników¹⁷. W praktyce jednak najstarsze akta poznańskich notariuszy nie mają już oddziaływania prawnego na stan dzisiejszy bądź – bezpieczniej stwierdzić – takie oddziaływanie trudno byłoby wykazać. Niemniej jest to bardzo cenny materiał źródłowy dla historyków i politologów, odzwierciedla bowiem w szczegółach, na poziomie jednostki, praktyczne stosowanie prawa w danym ustroju. Okres sprzed upaństwowienia zawodu notariusza

¹⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. 1933 nr 84 poz. 609).

¹¹ APP, zespół Akta Notariusza Aleksandra Bertheima w Poznaniu.

¹² APP, zespół Akta Notariusza Jana Sławskiego w Poznaniu – 266 j.a.

¹³ APP, inwentarz Notariusze miasta Poznania, oprac. doc. dr Janina Bielecka.

¹⁴ <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl> (dostęp: 16 czerwca 2024 r.).

¹⁵ <https://notariaty.genealodzy.pl> (dostęp: 16 czerwca 2024 r.).

¹⁶ APP, zespół Akta Notariusza Karla Salbacha w Poznaniu.

¹⁷ APP, zespół Akta Notariusza Witolda Jeszke w Poznaniu, sygn. 112–115.

jest także ściśle związany z późniejszym czasem funkcjonowania państwowych biur notarialnych, gdyż wielu notariuszy, zgodnie z przepisami¹⁸, zachowało ciągłość prowadzenia działalności. To istotne np. w przypadku tworzenia biogramów. Cennym uzupełnieniem są też akta zespołu *Izba Notarialna w Poznaniu* z lat 1945–1951. Izba Notarialna składała się z dwóch organów: walne zgromadzenie oraz rada notarialna. Jej zadaniem była kontrola działalności prowadzonej przez notariuszy, powoływanie członków, szkolenie aplikantów, prowadzenie listy notariuszy, a także organizowanie wzajemnej pomocy w ramach tej grupy zawodowej. Zachowane materiały zawierają m.in. protokoły zgromadzeń, listy członków Izby, księgi egzaminów notarialnych i wiele innych interesujących materiałów¹⁹.

Archiwum Państwowe w Poznaniu, o co często pytają użytkownicy, nie posiada w swoim zasobie aktów notarialnych wytworzonych przez prywatne kancelarie z okresu po zniesieniu Państwowego Biura Notarialnego w Poznaniu ani takich kancelarii z końcowego okresu działania Biura²⁰. Obecnie działające kancelarie przekazują dokumenty obejmujące dokonane czynności notarialne właściwym sądom rejonowym po upływie 10 lat od ich wytworzenia bądź z chwilą zaprzestania działalności²¹. Przykładowo, Sąd Rejonowy Poznań Stare Miasto w Poznaniu na swojej stronie internetowej udostępnia wykaz aktów notarialnych przechowywanych w zasobach własnego archiwum²².

Struktura zespołu i metodyka korzystania z jego zawartości

Przechowywany w Archiwum Państwowym w Poznaniu zespół aktowy [5400] *Państwowe Biuro Notarialne w Poznaniu* zawiera materiały archiwalne w łącznej liczbie 1534 jednostek aktowych (64,51 metrów bieżących) i obejmuje lata 1952–1991, czyli cały okres działalności aktotwórcy. Struktura wewnętrzna nie jest skomplikowana; materiały stanowią skorowidze, repertoria i akty notarialne. Zespół jest stosunkowo obszerny, jednak dzięki zachowanym pomocom kancelaryjnym, czyli wspomnianym wcześniej skorowidzom i repertoriom, poszukiwania aktu właściwego nie sprawiają większych problemów. Powyższe rodzaje materiałów archiwalnych wytworzonych przez Państwowe Biuro Notarialne w Poznaniu posiadają następującą charakterystykę.

¹⁸ Ustawa z dnia 24 maja 1989 r. Prawo o notariacie (Dz.U. 1989 nr 33 poz 176, art 11).

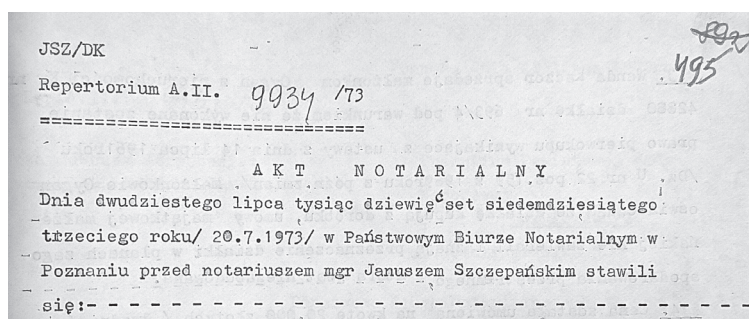
¹⁹ APP, zespół *Izba Notarialna w Poznaniu*, sygn. 3, 47, 60.

²⁰ W myśl Ustawy Prawo o notariacie (1989).

²¹ Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (Dz.U. 1991 nr 22 poz. 91, art. 90).

²² <https://poznan-staremiasto.sr.gov.pl/archiwum,m,m2,327> (dostęp: 16 czerwca 2024 r.).

Akty notarialne – właściwe akty notarialne uszeregowane chronologicznie według nadanych znaków kancelaryjnych aktotwórcy, właściwie *numer repertorium*, przykładowo: „A II 2334/83”. Cały znak rozumieć należy jako akt notarialny wytworzony w ramach sekcji II, numer kolejny 2334, rok 1983. Szczególną uwagę należy zwrócić na tzw. sekcje, czyli ciągi tworzone od numeru 1-X na dany rok. W ramach każdego rocznika prowadzone były minimum dwie sekcje (w roku 1966 prowadzone były aż cztery sekcje²³), choć ciągi kończyły się na różnych numerach. Przykładowo sekcja I aktów notarialnych osiągnęła z końcem 1977 r. numer 16269, a sekcja II numer 14229²⁴. Akty właściwe dla każdego rocznika dzielą się na kilka tomów i gdy petent/wnioskodawca zna wyłącznie numer aktu notarialnego i rok jego wytworzenia, weryfikacji należy poddać księgę obejmującą odpowiedni przedział dla każdej z sekcji. Jeśli natomiast znana jest wyłącznie data sporządzenia aktu notarialnego, wówczas na podstawie inwentarza zespołu archiwista jest w stanie wytypować sygnatury z poszczególnych sekcji obejmujących konkretny przedział chronologiczny. Wreszcie, opcja najprostsza, petent zna *numer repertorium*, a to pozwala dokonać konkordancji punktowo, gdyż dla konkretnej sekcji, numeru aktu i rocznika przyporządkowana jest jedna sygnatura archiwalna. Warto w tym miejscu wspomnieć, że na akty wytworzone przez państwowe notariaty (właściwie ich poświadczane kopie) można natrafić w jednostkach innych aktotwórców, głównie sądów. Akty notarialne często stanowią załączniki do spraw o charakterze własnościowym czy majątkowym. Swobodny dostęp do akt spraw sądowych możliwy jest po 70 latach od ich wytworzenia, stąd nie należy się obawiać, że taki załącznik przypadkiem trafi w niepowołane ręce²⁵.

Ilustr. 1. Fragment aktu notarialnego. Widoczny numer repertorium

fot. P. Wróblewski

²³ APP, zespół Państwowe Biuro Notarialne w Poznaniu, sygn. 570.

²⁴ Tamże, sygn. 1408 i 1412.

²⁵ Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. O narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 1983 nr 38 poz. 173, art. 16b).

Skorowidze – stanowią alfabetyczny spis nazwisk stron, których akt notarialny dotyczy. W praktyce są to najbardziej przydatne pomoce kancelaryjne. Pierwszym krokiem do wytypowania właściwych sygnatur, nadanych już przez archiwum państwowe, jest określenie ram chronologicznych. Następnie, według inwentarza, zamawia się skorowidze dla danych roczników z uwzględnieniem różnych sekcji. Przydatna tutaj okazuje się znajomość nazwisk wszystkich stron; jeśli różnym nazwiskom, które (jak zakładamy) są stronami w sprawie, przypisany jest ten sam numer repertorium, to można mieć pewność, że zlokalizowany został właściwy akt.

Repertoria – stanowią rejestr sporządzanych kolejno aktów notarialnych. O ile w toku bieżącej działalności aktotwórcy są kluczowe, świadczące o działalności podmiotu, o tyle w ramach „drugiego życia” w archiwum państwowym (w przeciwieństwie do skorowidzów) mają znaczenie drugorzędne, tj. nie korzysta się z nich często. Repertoria według kolejnych numerów dla każdej z sekcji charakteryzują przedmiot sprawy, czyli skrótowo opisują, jaka czynność prawna została dokonana. Przykładowo wymienić można: umowy sprzedaży, zniesienia współwłasności, umowy darowizny, testamenty, przeniesienie własności, wpisy hipoteczne, pełnomocnictwa, umowy dotyczące oddania terenu państwowego w użytkowanie wieczyste i wiele innych. Zdarzają się także wątki dość nietypowe, np. „zaproszenie na pobyt stały do Polski obywatela Algierii [nazwisko]”²⁶. Wnikliwa analiza treści repertoriów pozwala także wyjaśnić pewien mechanizm, który rzuca się w oczy w trakcie przeglądania aktów notarialnych. W numeracji często występują luki, przykładowo po akcie nr A I 543/72 występuje akt A I 546/72. Ta przerwa, co uwzględniają jedynie repertoria, wynika ze sporządzenia wypisu lub kilku wypisów z aktu notarialnego i nadania mu numeru kolejnego. I tak na wskazanym przykładzie może być to: akt nr A I 543/73 (akt umowy sprzedaży), akt nr A I 544/73 (wypis z tego aktu), akt nr A I 545/73 (kolejny wypis), A I 546/72 (umowa darowizny dotycząca zupełnie innych stron). Jest to istotne w wypadku, gdy (idąc za przyjętą numeracją) petent powołuje się na numer repertorium np. A I 545/73. Wówczas należy poszukiwania skoncentrować na numerze A I 543/73, ponieważ wśród aktów właściwych nie znajdziemy wypisu A I 545/73, tzn. fizycznie takowy nie istnieje. Tym samym dla potencjalnych badaczy skomplikowane staje się pozyskanie danych statystycznych. Fakt, że repertoria za dany rok obejmują numery w przedziale 1–13447 nie oznacza, że wytworzono 13 447 różnych aktów. W praktyce wytworzono ich kilkakrotnie mniej, a dokładną liczbę można ustalić wyłącznie w wyniku pracochłonnej kwerendy.

---

²⁶ APP, zespół *Państwowe Biuro Notarialne w Poznaniu*, sygn. 1429.

4420	-11-	1) [redacted] P. [redacted]	Wot. [redacted] AKT NOTARIALNY zawierający umowę wyjątkową mieszkalną, w której objęto wyjątkowo istniejącą u nich część wspólności ustawowej majątkowej wyrażoną w części na pozycje ceteris numerum [redacted] i [redacted] górną w [redacted] na rzecz [redacted] wart. przedm. 500.000 /	500.000,-
			Wot. [redacted] 2 stronicowy wypis aktu z dnia 29.08.19, 4420.180 tego repertorium	
4421	-11-	1 Ad 1.2		
4422	-11-	2 -11-	id	
4423	-11-	3 -11-	id	
4424	-11-	4 K&B	id	
4425	-11-	1) [redacted] Tadeusz P. [redacted]	op. za dniami Ks. [redacted] Ks. [redacted] Ks. [redacted] K. [redacted]	

Ilustr. 2. Fragment repertorium. Widoczny akt nr 4420, jego wypisy nr 4421–4424 oraz kolejna sprawa o nr. 4425

fol. P. Wróblewski

Powyższa charakterystyka ukazuje równocześnie metody prowadzenia poszukiwań. Kwerendy w ramach tego zespołu podejmują zarówno pracownicy archiwum na podstawie złożonych wniosków, jak i sami użytkownicy, wcześniej odpowiednio poinstruowani. W większości przypadków udostępnienie akt państwowego biura notarialnego możliwe jest wyłącznie na podstawie wykazania interesu prawnego²⁷ lub jeśli osoba zainteresowana jest imiennie wymieniona w akcie notarialnym. Z reguły nie stanowi to problemu; poszukiwania aktów notarialnych prowadzone są na potrzeby bieżących postępowań sądowo-administracyjnych lub np. w celu przedłożenia kopii u notariusza. Pisma motywujące potrzebę wglądu do tych akt dołączane są do zgłoszenia użytkownika zasobu archiwalnego²⁸. Wyjątkiem są (stan na rok 2024) dwa pierwsze roczniki, tj. 1952 i 1953. Nie są one, w myśl przepisów Ustawy z 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, objęte obstrzeżeniami w dostępie – minęło ponad 70 lat od ich wytworzenia²⁹. Kwerendy prowadzone w ramach tych akt są zawsze związane z uregulowaniem spraw własnościowych. Spośród 801 zgłoszeń użytkownika wypełnionych w 2018 r. (korzystających z czytelnicy Archiwum Państwowego w Poznaniu) 101 doty-

²⁷ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. 1960 nr 30 poz. 168 z późn. zm.).

²⁸ Zgłoszenie użytkownika zasobu archiwalnego, APP, na podstawie zarządzenia nr 24 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 18 maja 2017 r.

²⁹ Ustawa O narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, art. 16b.

czyło kwerend o charakterze własnościowym, w tym 36 było prowadzonych na podstawie akt *Państwowego Biura Notarialnego w Poznaniu*. Statystycznie więc 1 na 22 osoby korzystała z tego właśnie zespołu, a udostępnionych zostało w sumie 225 teczek. Stanowi to co prawda niewielki odsetek udostępnianych w czytelni jednostek aktowych (w 2018 r. udostępniono użytkownikom niemal 20 tys. j.a.), a wynika z faktu, że kwerendy prowadzone są punktowo, tzn. w większości wypadków trafnie wytypowana jest konkretna sygnatura; nie sposób tego porównywać z wielomiesięczną pracą genealogów indeksujących dziesiątki ksiąg metrykalnych. Zabrzmi to trywialnie, ale petent najczęściej wie, czego szuka. Ponadto pracownicy, w ramach zleczanych kwerend, zamówili łącznie 66 jednostek aktowych *Państwowego Biura Notarialnego w Poznaniu*³⁰.

Tendencja co do zapotrzebowania na tego rodzaju materiały utrzymuje się na stałym poziomie, choć ciężar poszukiwań, w wyniku pandemii COVID-19, przeniósł się na kwerendy zlecane pracownikom³¹. Obrazują to sprawozdania roczne. W roku 2018 pracownicy przeprowadzili łącznie 1006 kwerend zleconych od osób fizycznych, jednocześnie użytkownicy przeprowadzili, jak wspomniano, 101 samodzielnych kwerend w celach własnościowych. W roku 2022, czyli kiedy zniesiono większość ograniczeń związanych z pandemią, pracownicy archiwum przeprowadzili 1864 kwerendy osób fizycznych, jednocześnie samodzielne kwerendy na miejscu w czytelni w celach prywatnych przeprowadziło zaledwie 12 osób³². W ciągu każdego roku z nielicznymi wnioskami o odnalezienie aktu notarialnego zwracają się do Archiwum Państwowego w Poznaniu także urzędy, nieco częściej kancelarie prawne, które i tak reprezentują osoby fizyczne. W 2020 r. jeden z urzędów szczebla centralnego zwrócił się z zapytaniem o możliwość oddelegowania pracownika (rzeczoznawcy) celem przeprowadzenia kwerendy w aktach *Państwowego Biura Notarialnego w Poznaniu*. Weryfikacja treści aktów notarialnych z przedziału lat 1970–1979 (!) miała wykazać średnią wartość rynkową nieruchomości położonych w centrum Poznania. Dla wyobrażenia skali przedsięwzięcia – kwerenda taka wymagałaby wnikliwego wczytywania się w treść aktów notarialnych około 260 jednostek aktowych, z których każda liczy około 500–600 stron. W tej sytuacji na niewiele zdają się repertoria; owszem, pozwalają wytypować numery aktów związanych z zagadnieniem, ale pozyskanie szczegółowych danych i tak wymaga wglądu do aktu właściwego, a praktycznie w każdym tomie występują transakcje dotyczące poznań-

³⁰ Sprawozdanie roczne z działalności Pracowni Naukowej Archiwum Państwowego w Poznaniu za rok 2018.

³¹ Sprawozdania roczne z działalności Pracowni Naukowej Archiwum Państwowego w Poznaniu za lata 2019–2023.

³² Sprawozdanie roczne z działalności Pracowni Naukowej Archiwum Państwowego w Poznaniu za rok 2022.

Ilustr. 3. Akta Państwowego Biura Notarialnego w Poznaniu w jednym z magazynów Archiwum Państwowego w Poznaniu

fot. Piotr Wróblewski

skich nieruchomości. Kończąc dygresję, zdradzę, że do tej wizyty ostatecznie nie doszło.

Zdecydowana większość kwerend kończy się jednak wynikiem pozytywnym. Wówczas archiwum w ramach swojej działalności administracyjno-prawnej, na wniosek strony zainteresowanej, wykonuje reprodukcję uwierzytelnioną odnalezionego aktu notarialnego³³. Kopia zostaje opieczętowana i zyskuje moc prawną oryginału, w praktyce staje się dokumentem. Dołączony do niej zostaje także opis źródłowy, który zawiera podstawowe informacje identyfikujące zapis, tj. zespół archiwalny, z którego pochodzi, sygnaturę, strony i numer aktu. Archiwum wykonuje dokładną kopię oryginalnego zapisu i w żaden sposób nie ingeruje w jego treść, nie interpretuje go, a ewentualne dalsze czynności prawne na jego podstawie podejmuje podmiot posiadający stosowne kompetencje. Koszt wykonania uwierzytelnionej

³³ Ustawa O narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, art. 28.

kopii nie jest wysoki, wynosi od kilku do kilkudziesięciu złotych, zależnie od objętości i czasu ewentualnej kwerendy. Szczegółowy cennik świadczonych usług dostępny jest na stronie Archiwum Państwowego w Poznaniu³⁴.

Podsumowanie

Państwowe Biuro Notarialne w Poznaniu w toku swojej niemal 40-letniej działalności wytworzyło dużą ilość materiałów archiwalnych, które obecnie wchodzi w skład zasobu Archiwum Państwowego w Poznaniu. Korzystanie z tych akt podyktowane jest głównie bieżącymi potrzebami petentów (akta „żyją”) i powyższy tekst w dużej mierze opisuje, jak „poruszać się” wśród tych materiałów okiem pracownika działu udostępniania. Artykuł, jak można zauważyć, pomija kwestie związane z opracowaniem zespołu i nie stanowi kompletnej pochodnej wstępu do inwentarza (to być może opisze kiedyś pracownik działu opracowania zasobu). Pomijając względy pragmatyczne, należy podkreślić, że akta te już stanowią obszerne źródło historyczne; działalność PBN w Poznaniu znajduje odzwierciedlenie w kilkudziesięciu tysiącach wytworzonych aktów notarialnych. Teraz dostęp do ich treści jest ograniczony, można mieć jednak nadzieję, że z czasem staną się cennym przedmiotem badań naukowych w dziedzinie historii prawa, ustroju, historii gospodarczej, a nawet historii społecznej, ewentualnie ich uzupełnieniem. Zachowany materiał źródłowy pozwala historykowi np. na oszacowanie stopy życiowej obywateli kraju w danym miejscu i czasie, porównanie jej z innym regionem czy zestawienie cen rynkowych dóbr stanowiących przedmiot zawieranych umów. Dzięki swej formie jest to jednak źródło wymagające. Wyodrębnienie danych statystycznych, a głównie w takim kontekście badania byłyby celowe, możliwe jest wyłącznie przez wnikliwą analizę treści aktów notarialnych. Jednocześnie, ze względu na kompletny stan zachowania zespołu (akty notarialne, skorowidze i repertoria), wyniki przeprowadzenia takiej kwerendy byłyby w pełni miarodajne.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Poznaniu

Akta Notariusza Aleksandra Bertheima w Poznaniu.

Akta Notariusza Jana Sławskiego w Poznaniu.

Akta Notariusza Karla Salbacha w Poznaniu.

Akta Notariusza Witolda Jeszke w Poznaniu, sygn. 112-115.

---

³⁴ <https://poznan.ap.gov.pl/institucja/zasady-udostepniania/> (dostęp: 16 czerwca 2024 r.).

inwentarz *Notariusze miasta Poznania*, oprac. doc. dr Janina Bielecka.
Izba Notarialna w Poznaniu, sygn. 3, 47, 60.
Państwowe Biuro Notarialne w Poznaniu, sygn. 570, 1408, 1412, 1429, 1533.
Sprawozdania roczne z działalności Pracowni Naukowej Archiwum Państwowego w Poznaniu (2018–2023).

Akty Prawne

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. 1933 nr 84 poz. 609).
Ustawa z dnia 25 maja 1951 r. Prawo o notariacie (Dz.U. 1951 nr 36 poz. 276).
Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. 1960 nr 30 poz. 168 z późn. zm.).
Ustawa z dnia 16 listopada 1964 r. O przekazaniu państwowym biurom notarialnym prowadzenia ksiąg wieczystych (Dz.U. 1964 nr 41 poz. 278).
Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. O narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 1983 nr 38 poz. 173).
Ustawa z dnia 24 maja 1989 r. Prawo o notariacie (Dz.U. 1989 nr 33 poz. 176).
Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (Dz.U. 1991 nr 22 poz. 91).
Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Przepisy wprowadzające ustawę Prawo o notariacie oraz o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego i ustawy o księgach wieczystych (Dz.U. 1991 nr 22 poz. 92).

Źródła internetowe

<https://notariaty.genealodzy.pl> (dostęp: 16.6.2024).
<https://poznan.ap.gov.pl> (dostęp: 16.6.2024).
<https://poznan-staremiasto.sr.gov.pl/archiwum,m,m2,327> (dostęp: 16.6.2024).
<https://www.szukajwarchiwach.gov.pl> (dostęp: 16.6.2024).

Piotr Wróblewski

Akta Państwowego Biura Notarialnego w Poznaniu w zasobie Archiwum Państwowego w Poznaniu

Streszczenie

Materiały wytworzone w toku działalności Państwowego Biura Notarialnego w Poznaniu, obejmującej lata 1952–1991, to ponad 64 metry bieżące akt. Zespół ten, stanowiący zasób Archiwum Państwowego w Poznaniu, użytkowany jest regularnie, głównie do kwerend własnościowych. Zachowany komplet pomocy kancelaryjnych pozwala na stosunkowo sprawne zlokalizowanie poszukiwanego aktu notarialnego. Wgląd do większości tych akt wymaga wykazania interesu prawnego, stąd ich popularność wśród użytkowników jest ograniczona. Ładunek informacyjny zawarty w aktach notarialnych wytarzanych przez blisko cztery dekady jest ogromny, a przy tym dotyka szczegółowych zagadnień. Z biegiem lat, można przypuszczać, wraz z materiałami wytworzonymi wcześniej przez prywatne kancelarie, zasób ten stanie się przedmiotem zainteresowania historyków wielu różnych specjalności.

Słowa kluczowe: Poznań, Państwowe Biuro Notarialne w Poznaniu, akt notarialny, notariusz, Archiwum Państwowe w Poznaniu

Piotr Wróblewski

The Files of the State Notarial Office in Poznań in the Fond of the State Archive in Poznań

Abstract

During its lifetime, the State Notarial Office in Poznań (1952–1991) produced over 64 linear meters of files. This fond, now part of the State Archive in Poznań, is used regularly, mainly for ownership-related inquiries. The preserved set of registry aids allows for relatively quick identification of the notarial act that is being sought. Access to most of these files requires demonstration of legal interest, so their popularity among users is limited. The informational content of over four decades-worth of notarial acts is enormous, but at the same time, very specific. One may expect that over time, this fond (together with materials created earlier by private notarial offices) will become the subject of interest of historians of various specialties.

Keywords: Poznań, State Notarial Office in Poznań, notarial act, notary public, State Archive in Poznań